

Kedves humorral állapítja meg az 1867-es szabályzatról, hogy "ennél jobbat, tömörebbet és teljesebbet ma sem lehetne kitalálni". Ugyanebből az időszakból írja meg ILLYÉS Katalin a hirlaptár állományának harminc esztendőstörténetét 1884-1914-ig.

Az évkönyv negyedik részében a magyarországi periodikumok kezdeteiről és sorsáról olvashatunk tanulmányokat. INDALI György a magyar sajtótörténet egyik igen fontos állomásáról ír: a "Hazai és Külföldi Tudósítások"-ról, az első pesti sajtóorgánusról, amelynek jelentős szerepe volt abban, hogy Pest már a 19. század elején az ország kulturális központjává vált. A lap és melléklapja, a "Hasznos mulatságok" (élén Kultsár Istvánnal, ezzel a kitűnő ujságszerkesztővel) hatalmas harcot vivott a reformkort megelőző évtizedekben a művelődésért, az irodalmi és közéletben a fejlődésért és a reformeszmék terjesztéséért. Olyan sorsdöntő kérdésekért küzdöttek, mint a magyar nyelv terjesztése, a színjátszás ügye, a népdalok összegyűjtése, a Magyar Tudományos Akadémia megalapítása, a "Tudományos Gyűjtemény" megindítása stb. Az ujságot a legkorszerűbben, európai színvonalon szerkesztették. Hazánkban elsőként honosították meg a hirszolgálatot, szerveztek levelezőgárdát, tudósítókat hazai és külföldi viszonylatban, szerkesztettek képmellékleteket.

BATÁRI Gyula ismerteti a Bugát Pál által 1831-1848-ban szerkesztett "Orvosi Tár"-t. Ez a hazai szaklapok közül az első hosszabb időn át élt orvosi szakfolyóirat, amely megvetette a magyar orvostudomány és tudományos orvosi közlemények alapját.

MIKLÓSSY János dolgozata Vajda János sikertelen 1863-as lapszerkesztési kísérletéről tájékoztat, a "Magyar Sajtó"-ról.

BATA Imre legújabb kutatásait összegezi a "Válasz" 1934 utáni sorsának alakulásával foglalkozó igényes tanulmányában.

MARKOVITS Györgyi két, a második világháború idején Dél-Amerikában megjelenő emigráns hetilapról: az "Új Világ"-ról és a "Magyar Lapok"-ról ad ismertetést. Ezek a kitűnően szerkesztett ujságok a második világháború éveiben aktuális politikai cikkekkel, történelmi tanulmányokkal, elméleti írásokkal és a haladó magyar szépirodalomból való ügyes válogatásokkal serkentették, buzdították harcra az emigrációban élő magyarságot és tájékoztatták a nemzetközi ellenállási mozgalom eredményeiről.

Igy jutunk el az OSzK évkönyve lapjain a magyar művelődéstörténet kezdeteitől napjainkig.

ILLÉS Zsuzsa

Fiatalok a könyvtárban. Szerk. Katsányi Sándor. Közread. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Bp. Népműv. Prop. Iroda. 1973. 133 l. Bibliogr. 129-133. l.

Fiatalok a könyvtárban címen adta közre a Könyvtártudományi és Módszertani Központ az 1972. évi országos pályázatra beküldött tanulmá-

nyok közül azokat, amelyek a közművelődési könyvtárak ifjusági szolgálattal kapcsolatos kérdéseket vizsgálják. A Katsányi Sándor szerkesztésében megjelent kötetben hat írás foglalkozik az ifjusági könyvtári munkának a helyi gyakorlatban kipróbált és bevált megoldásaival, módszereivel. A kötet csak a legkiemelkedőbb pályaműveket közli.

Az első, és egyben leginkább elméleti szintű tanulmány szerzője, Balogh Ferencné vállalkozott arra a feladatra, hogy a szűkebb praxison felülemelkedve átfogó képet adjon az ifjuság könyvtári szolgálatának hazai és külföldi tapasztalatairól, szervezeti megoldásairól, módszertani eredményeiről.

A szoros értelemben vett szakmai fejezetet egy általánosabb kitekintés előzi meg, amelyben a szerző a rendelkezésre álló statisztikai és vizsgálati anyagok alapján rétegződési és lakóhelyi keresztmetszetben tájékoztat a 15-24 éves fiatalok műveltségi szintjéről, olvasási kulturájáról és könyvtárhasználati szokásairól, mindezt visszavezetve a jelenségek szociális okaira. Az elemzésből mindenekelőtt kiderül, hogy az elmúlt években a 15-19 éves korcsoport olvasóvá nevelésében jelentős fejlődés ment végbe: a tanácski könyvtárak statisztikai adatai szerint a megfelelő koru olvasók abszolút száma és a lakossághoz viszonyított aránya egyaránt megemelkedett (1964: 249 606, 1971: 347 682). Korántsem ilyen biztató e korcsoportnak az előző korcsoportéhoz viszonyított olvasottsági aránya. A szerző ez irányú észrevételeit az 1971-es tanácski könyvtári statisztikára alapozza, de legfrissebb adataink is hasonló tanulsággal szolgálhatnak. Az 1973-as demográfiai és könyvtári statisztika szerint a jelenlegi helyzet a következő:

Korcsoport	olvasók	lakosok	% -os arány		az összes olvasólétszámon belül %
			1973	1971	
6-14	586 209	1 032 788	56,7	52,1	41,1
15-19	341 263	886 985	38,4	37,5	21,4
20-24	165 582	875 268	17,7	19,1	11,6

A fentiekből látható, hogy az életkor emelkedésével fokozatosan csökken a fiatalok olvasói aktivitása, a két év alatt is növekedtek az olvasottsági arányszámok közötti távolságok. Hasznos lett volna, ha e tény megállapításán túlmenően a tanulmány szerzője az adatváltozásokat előidéző okok mélyebb elemzésére is vállalkozik. Tanulságos pl. szemügyre venni az olvasottsági arányok rétegenkénti alakulását:

	tanulók	nem tanulók	összesen
népesedési adatok	399 367	487 618	886 985
olvasólétszám a tanácski könyvtárakban	237 130	104 133	341 263
az olvasottság %-os aránya	59,3	21,3	38,4

(1973-as statisztikai adatok)

Mint a táblázatból is kitűnik, a 15-19 évesek olvasottsági mutatójának közel 20 %-os csökkenése a korosztály foglalkozás szerinti rétegződését tekintve erősen egyoldalú: a tanulók olvasottsági aránya meghaladja a megelőző korcsoport mutatóját, a tovább nem tanulók könyvtárhasználati aktivitása azonban zuhanásszerűen csökken. Az egyenletlenség tényét pedig csupán megerősítik a megfelelő koru fiatalok foglalkozás szerinti csoportjainak egyéb könyvtárhasználati adatai. (A tanulók közül kb. 250 000 fő veszi igénybe a középiskolai könyvtárak szolgáltatásait, a nem tanulók közül pedig kb. 60-70 000-re tehető a szakszervezeti könyvtári olvasók száma.)

Nem vitatkozhatunk azzal a ténnyel, hogy a könyvtárhasználati folytonosság legalapvetőbb biztosítója az oktatásban való részvétel. Elismerésre méltó továbbá a könyvtáraknak a fiatalok tanulmányait és iskolán kívüli művelődését segítő igyekezete is. Az is igaz, hogy az iparban és mezőgazdaságban dolgozó fiatalok olvasóvá nevelése, izlésfejlesztése, könyvtárhasználati szokásainak kialakítása komoly feladatok elé állítja a közművelődési könyvtárak munkatársait, azzal azonban kevésbé érthetünk egyet, hogy a könyvtárak ez irányú próbálkozásairól meglehetősen szűkszavuan vall a kötet, hogy az ifjúsági könyvtári szolgálat még csak kivételes esetekben tud túllépni a tanulói érdekek körén. S bár vitathatatlan az, hogy e réteg olvasóvá nevelése a szakszervezeti könyvtáraknak lenne elsőrendű feladata, mellettük és velük jogos követelmény a tanácsi könyvtárakkal szemben is, hogy nagyobb figyelmet fordítsanak az iparban és mezőgazdaságban dolgozó fiatalokra, s kiemelt gondot foglalkozzanak a szakmunkástanulók könyvtári ellátásának kérdésével. (Bár a szakmunkástanulók könyvtári ellátását illetően kialakultabbak a közművelődési könyvtárak szolgáltatásai és sokat jelentett az intézeti könyvtárak nagyütemű fejlesztése is.)

Ugy gondoljuk, hogy a dolgozó fiatalok ellátásának fejlesztése érdekében mindenek előtt át kellene gondolni ismét a két közművelődési hálózat ezirányú feladatait és árnyaltabban kellene megfogalmazni az együttműködés területeit és lehetőségeit.

A tanulmány nagyobb részét képező fejezetben a szerző a gyakorlati szakember biztonságával veszi sorra a könyvtári munka valamennyi területén az ifjúság szolgálatával kapcsolatos sajátos feladatokat és speciális teendőket, kritikailag összegezi megvalósításuk lehetséges módzatait. Elismeréssel szól azokról a központi intézkedésekről, amelyek a szakmai közvélemény figyelmét az általános iskolát befejező fiatalokra irányították és az "A" és "B" típusú könyvtárakban követelményszerűen előírták a 14-18 éves olvasók megkülönböztetett, kiemelt szolgálatát, valamint a feladat hálózati (módszertani) gondozását. Egyszersmind azt is leszögezi a szerző, hogy a könyvtárak zömében - a kezdeti nekibuzdulást követően - máig sem alakultak ki a rendszeres, megalapozott ifjúsági munka szervezeti keretei, megbízható módszerei. Nem egy helyen az ifjúsági felelős kinevezésével egyidejűleg nem került sor a munkakör pontos meghatározására, s ez vagy a szerepkör formális betöltéséhez vezetett, vagy a könyvtár teljeskörű közreműködése híján a munka felelősét aránytalanul nagy feladatvállalásra készítette. A szervezeti bizonytalanságban egy-két, többkevesebb sikerrel alkalmazott módszer természetesen nem eredményezhetett komolyabb változást. "Nem elég néhány polnyi anyag kiemelése,

Ifjusági felelős beállítása - egész könyvtári szemléletünket át kell hatnia az ifjusági érdekeknek, az eredményes gyakorlati munkának" - állapítja meg bevezetőjében a szerző, mintegy ajánlásképpen a módszertani utmutató elé, amely fontos segédanyaga lehet mindazoknak, akik közvetlenül vagy közvetve részesei az ifjuság könyvtári szolgálatának.

Különösen érdekesek a tanulmányirónak az ifjusági szolgálat szervezeti megoldásaira vonatkozó megállapításai. Az önálló ifjusági könyvtár, úgy tűnik, nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, az eddigi hazai tapasztalatok nem nyújtottak elégséges alapot az általánosításhoz. Ezzel szemben a felnőtt részlegen belül tág lehetőség van arra, hogy alkalmi vagy állandó állománykiemeléseket eszközöljenek a 60-80 000 kötetes állománnyal rendelkező könyvtárakban. A szerző utóbbi megállapítását mindenekelőtt a Szolnok Megyei Könyvtár eredményes kísérleteivel bizonyítja, amelyekről egyébként a kötet egyik tanulmánya (Szathmáry Györgyné: Állománykiemelés - fiataloknak) beszámol. A Szolnok megyei Verseggy Könyvtárban két hónapon át vizsgálták egy 2730 kötetből álló kiemelt állományegység (ifjusági polc) forgalmát. Ez idő leforgása alatt 3743 kötet volt a kiemelt kötetek forgalma, amelyek közül 2561 kötetet 14-24 évesek kölcsönöztek ki.

A fenti kísérlet tanulságai - mindkét tanulmányiró helyes megítélése szerint - egybeesnek Overington általános részlegének funkcionális sajátosságaival. Az általános, ill. közismereti részleg, amely a kezdő olvasók eligazodását kívánja megkönnyíteni (70-80 000 kötetes állománynál) és a kialakulatlan igényeket segít meghatározni, alkalmas a fiatalok érdeklődésének kielégítésére is, ugyanis a fiatal olvasók igényeinek 85%-a ennek a közismereti részlegnek a profiljába vág.

Sipos Istvánné két tanulmányban is elemzi az egri megyei könyvtárnak a város alap- és középfoku oktatási intézményeivel kialakított kapcsolatrendszerét (Ifjusági szolgálat az Egri Megyei Könyvtárban; Irodalomórák az Egri Megyei Könyvtárban). Beszámol azokról az együttműködési formákról és módszerekről, amelyekkel a közművelődési könyvtár elősegíti és továbbfejleszti az iskolában folyó oktató-nevelő munkát.

Különösen figyelemreméltó a könyvtár gyakorlatában a már-már hagyományosnak tekinthető rendezvények és foglalkozások (író-olvasó találkozó, könyvtárbemutató, könyvtárhasználati tájékoztató, könyvtárban tartott tanórák, rendhagyó magyarórák, stb.) előkészítésének és lefolytatásának metodikai megújítása, az oktató munka folyamatába való szerves beillesztése.

A művelődési hátránnyal induló fiatalok részére a könyvtár szaköröket (történelmi, orosz, zenei, természettudományi) indít, hogy megkönnyítse felkészítésüket a továbbtanulásra. Ezenkívül a szerzeményezéstől az olvasószolgálati, tájékoztató és a bibliografizáló tevékenységig (irodalomjegyzék a tanulmányi versenyekhez) a maga eszközeivel maximális segítséget nyújt a fiataloknak tanulmányi problémáik megoldásában. Mindez érthetővé teszi, hogy a könyvtár beiratkozott olvasóinak 53%-a a 15-19 évesek korosztályába tartozik. (Országos átlag: 21,4%)

Szinte úgy tűnik, hogy a megyei könyvtár még túl sok feladatot is vállal át az iskolától, az iskolai könyvtártól, a tanulmány alapján az iskolák "energiabázisából" hiányoznak még az iskolai gyűjtemények. Remélhetőleg a jövőben, az iskolai könyvtári szolgálat megerősödésével, a me-

gyei könyvtár több energiát fordíthat majd a dolgozó fiatalok és a szakmunkástanulók olvasóvá nevelésére is.

A kötetnek két tanulmánya is foglalkozik a könyvtári klubok kérdésével. A debreceni Uj Élet parki fiókkönyvtár ifjusági klubjának programjáról és működéséről Tóthné Wágner Valéria ad számot "Egy könyvtári klub, ahogyan a vezető látja és ahogyan a klubtagok" című tanulmányában, amelyet izgalmasan élelsruvé tesznek a klubtagokkal készített eredeti interjuszövegek.

A klubnak mint művelődési formának a történelmi hagyományaival és a Veszprém megyei klubmozgalom jelenlegi helyzetével foglalkozik Tóth Dezső tanulmánya. (Könyvek a klubban - klub a könyvtárban.) Írásában az önálló ifjusági klubok és a könyvtárak tevékenységének közös céljait és feladatait elemzi, amelyek indokolttá és szükségessé teszik a két művelődési forma adottságainak kölcsönös felhasználását. A szerző ilyen szempontból vizsgálja a megyében működő "Kiváló klub" pályázatra benevezett klubok működését, programjait, módszereit, összegyűjtve mindazokat a szándékokat, amelyek a többnyire fiatal klubtagokat fokozottabb könyv- és könyvtárhasználatra inspirálják. A tanulmány másik részében pedig arról kapunk tudósítást, hogy a könyvtáron belül kialakult könyvbarát klubok miként segítik a fiatalok intenzív művelődését, továbbá arról, hogy a könyvtár saját eszközeivel milyen segítséget nyújthat a könyvtáron kívül működő kluboknak.

Végül Bárány Éva a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ifjusági munkájába enged bepillantást a XIII. kerületi könyvtárak ifjusági szolgálatáról szóló tanulmányában. A szerző összegezi a könyvtárak sok irányú tevékenységének a fiatalokra, elsősorban a tanulóakra vonatkozó elemeit. (Együttműködés az iskolákkal, a tanulók olvasmányigényeinek elemzése, könyvtárhasználati tájékoztatók, rendezvények, stb.)

Különösen érdekesek a szerzőnek a bibliografizáló munka országos összehangolását célzó elgondolásai. Bár ezen a téren hasznos előrelépésnek számít a bibliográfiai tervek évi összesítése és e tevékenység tematikai orientálására hivatott koordináló bizottság megalakulása, a végső megoldást mégis a bibliográfiai tervek előzetes egyeztetése és a közérdekű bibliográfiák központi sokszorosítása és terjesztése jelentené.

Bár e tanulmányok zömmel a helyi gyakorlat pozitív tapasztalatait fogalmazták meg, sok olyan kérdésről is beszámolnak, amelyek az ifjusági szolgálat országos helyzetét is érzékeltetik. Sok eredményről és sok nehézségről esik szó, de csak a bevezető tanulmány utal arra, hogy ezek az eredmények még nem általánosak, az ifjusági munkában még sok a hiányosság, a "fehér folt", a központilag is megoldásra váró feladat. A kötet jellegénél fogva természetesen nem adhatott átfogó helyzetképet, csupán jelzést arra, hogy a jövőben elodázhatatlanná válik a két közművelődési hálózat ifjusági könyvtári szolgálatának helyzetfelmérése és a konkrét teendők újabb megfogalmazása. Ezek megvalósításához pedig hasznos módszertani segítséget nyújthatnak a kötet tanulmányai.

DÁN Krisztina